

S z e n c z i M o l n á r A l b e r t
utazási emlékei

Az 1615. esztendei utról

A nemzeti művelődés emeléséért szünetnélküli nyugtalanságtól űzött tudós férfiú végtére Erdélybe is eljutott. Mit keresett itt? Ma még nem tudjuk megmondani, csak sejtjük, hogy azt a termékeny talajt, amelynek megmunkálásához a fejedelemmé választott Bethlen Gábor máris elég reménységet nyújtott. Kétségtelen tehát, hogy ezek az utjai szoros összefüggésben voltak a magyar művelődési törekvésekkel, valamint Bethlen személyével s netalán diplomáciai tevékenységével.

Szenczi Molnár Albert fiatalabb éveiről készített naplójában 1615 januárjában azt jegyezte fel, hogy

"27. Hunyad.

28. Kolozsvár.

29. Predikállott az új ecclesiában Stephanus Desi, eius collega senior dn. Lucas, primarius fautor Vicei Máté, Jónás deák. Innét estvére mentünk Tordára."¹⁾

Geleji Katona István püspöknek 1645-ben megjelent Titkok titka című műve, előszavában megemlékezik arról a nevezetes cselekedetről, hogy "a' szegény Báthori Gábor fejedelemmé is, egyéb viselt dolgai között, e lön leg-ditséretesb, hogy a vallásán levő Orthodoxus Keresztyéneknek Kolosvárátt...szabados exercitiumot, Templomot, Scholát szerze, és hozzájuk szép proventust, jövedelmet rendele."²⁾ Templomul az óvári kispiacon levő beomlott tetejű, pusztá szentegyházat adományozta, amelynek felépítését 1612 május

1) Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898. 67.

2) Geleji Katona István: Titkok titka. Gyulafehérvár, 1645.

24-én kezdették el, befejezése pedig még ugyanabban az évben megtörténhetett, minthogy a következő esztendő június 13-án benne tartott házasságkötési szertartásról maradt fenn emlékezet.³⁾ Tehát amikor az 1615. év elején Szenczi Molnár Albert ide érkezett, ez az istenháza az egyházi szolgálat számára már két esztendeje megnyitvatott. Molnár itteni időzésekor meg is várta a vasárnap délelőtti istentiszteletet, amelyet Dési István második pap tartott. Ezzel kapcsolatosan megemlékezik az egyházközség vezetőségének többi tagjáról is, ugymint Traszki másképpen Maróti Lukács idősebb lelkipásztor, esperesről, továbbá a fautorokról, későbbi néven nevezett patrónusokról: Viczei Máté és Jónás deák árus emberekről (kereskedőkről).

De Molnár kolozsvári tartózkodásáról nemcsak ő maga tudósít, hanem nyoma maradt Ádám alias Rázmán István Kolozsvár város ekkori sáfárpolgárának számadáskönyvében is. Ott 1615 február 6-án találtuk feljegyezve:

"Eodem die Erkezuen Varadrol Albertus Molnár es Simo[n] Deak Neuu Eoted Magaua B(író) V(ram) Paranczolattiabol kuldeotte[m] Neki

Czipot No 8.	den. 8
Egj Tiukot	den. 8
Haro[m] ejtel bortt.	den. 9
Chykot P(er) den. 6.	den. 6
Zabott 2 Vekatt	den. 16
Vaczorara is B(író) V(ram) Paranczolattiabol kuldeotte[m] Nekj	
Chypot	N. den. 8
Hust lib(rarum) 4.	den. 8
Chykot P(er) den. 5 (!).	den. 6
Haro[m] ejtel bortt.	den. 9
Zabott 2 vekat	den. 16
8 Februarij Adattot B(író) V(ram) Posta louatt alaya Fejer Varigh	
Negj louatt Ferekj Istuanet, fizette[m] . . . fl. 3 den. 50"	⁴⁾

E számadási tétel mellé "Notta" megjegyzést fűzött a vonásigazító, ez pedig azt jelenti, hogy soknak találta a kiadást, jól-

3) Toldy Ferencz: Egy kis deák krónika 1601-1613. Magyar Történelmi Társ. 1859: 260-62.

4) Sáfár. 1615. 12.

lehet a sáfárnak a fejedelmi utlevélben jól beajánlott nevezetes férfiuról, valamint hihetőleg a váradi iskola diákjaiból kitellett kíséretéről, összesen tehát öt személy ellátásáról kellett gondoskodnia s négy lovat etetnie. Ezen kívül előttünk még az az eltérés is feltűnhetik, hogy a naplóbeli keltezés napok szerint nem egyezik a sáfár időjelzésével. A különbség kerekén tíz nap. Ennek azután az a magyarázata, hogy Erdélyben már a Báthoriak idejében az 1590. évben tartott országgyűlés kimondotta a Gergely pápa-féle időszámítás elfogadását és az "új aera" szerinti naptár használatát, mignem Európának több protestáns állama közül különösen Németországban talált nagy ellenállásra az új időszámítás bevezetése s ezért még a XVII. században is ragaszkodtak az ó-naptárhoz.⁵⁾ Az állandóan Németországban lakó Szenczi Molnár Albert tehát ezért használta a Julianus-féle időszámítást.

A bemutatott két forrás adatait összevetve, megállapítható, hogy Molnár látogatásáról Bethlen Gábor fejedelemnek már jóelőre tudomással kellett bírnia, hiszen csak a kirendelt kísérettel nevezkedhetett utitársainak száma négyre, továbbá csakis a fejedelmi parancsra kiadott utlevél (salus conductus) bemutatására rendelkezett a főbíró ellátást az utasoknak s járművet és hozzá négy postálovat a továbbutazásra.

Kolozsvárott való tartózkodásáról tehát azt állapíthatjuk meg, hogy utasaink február 6-án pénteken érkeztek Bánffihunyadra, onnan azután már korareggel utba kellett indulniok, minthogy a délelőtti órai ebéddőre annál is inkább Kolozsvárt kellett lenniök, hiszen a sáfároknak az ebéd hozzávalóit még el kellett készíttetniök, hogy a városházán, vagyis a vendégfogadóban tisztességesen fel is tálaltathassák. Molnár különben az egész szombati napot is e városban töltötte, mignem vasárnap az istentiszteletet végighallgatva, Délerdély felé való utbaindulása közben estére Tordára érkezett.

Most azután egész hónapig tartózkodott Erdélyben. Tordáról Enyeden, Szászsebesen keresztül a Fogarason tartózkodó fejedelemhez igyekezett. Bár tudjuk, hogy idejének nagyobb részét Bethlen udvarában Fogarason és Fehérvárt töltötte, látogatásának érdemi része azonban mégis ismeretlen előttünk. Igaz, hogy arról maga

5) Szentpétery Imre: Chronologia. Bp. 1923. 38-39.

számol be, hogy a Fehérváron megszervezett gimnázium első főfelügyelői (igazgatói) állására a fejedelem itt óhajtott volna marasztalni, azonban családi viszonyai nem engedték meg az Erdélybe való átköltözést,⁶⁾ ezért tehát visszatért Németországba.

Visszafelé térő útjáról is van emlékezet. Naplója szerint 1615 február

"26. Fejérvárból Enyedre.

27. Tordára.

28. Kolosvárra.

1. Martii Gyalura, Kamuti Parkas szép várába"⁷⁾ érkezett. Innen azután másnap Kapuson, Körösfőn, Hunyadon keresztül folytatva kifelé tartó útját.

Ugyane soroknak megfelelő adatok jelentkeznek Deésj István Kolozsvár város páratlan hónapokbeli sáfárpolgárának 1615. évi számadáskönyvében. Mindenek előtt feljegyezte, hogy március 9-én "a kancellárius és Borsos Tamás" Kolozsvárra érkezett. Hasonlóképpen "Albert[us] Molnaris ide érkezue[n] B(író) V(ram) Ak(aratjából) kültém neki, harmad maguual uolt,

4 font peczieniet den. 8, hat cipot. fl. - den. 14

Egi Tiukot den. 10 fl. - den. 10

Bort ket Eytelt uarostet."

Március 10-én

"Albert[us] Molnarnak atta[m] Ebedre

4 font hust, 4 cipot. fl. - den. 12

Egi Tiukot fl. - den. 10

Albert[us] Molnarnak Vaczorara atta[m]

haro[m] font peczieniet. fl. - den. 6

Egi Tiukot den. 10, Negi Czipot. fl. - den. 14"

Március 11-én "Indultak meg Coloswarrol az keouet Vraink oda ki."⁸⁾

A fenti idézetben megnevezett követek útjáról "Maros-vásárhelyi Nagy Szabó Ferencz Memorialéja"-ban a következőképpen emlékezik meg: "Borsos Tamás bátyámat a cancellariussal Kovacsóczy Istvánnal die 2 martij küldé el Bethlen Gábor a német császár commis-

6) SpRüz. 1864: 668 és Dézsi i. m. 67-68.

7) Szenczi M. A. naplója. 38-39.

8) Sáfár 1615. 35, 36, 38, 41.

sariussaihoz a tractata Galgócra." ⁹⁾ Innen azután Nagyszombatba mentek, ahol a tárgyalásokat megtartották. ¹⁰⁾

Molnár Albert tehát március 8-án vasárnap, valószínűleg korán reggel indult el Gyulafehérvárról a még ugyanazon a napon Enyeden hallgathatott istentiszteletet, amelyet az ott lelkipásztorokadó Tasnádi Ruber Mihály püspöknek kellett tartania. Ugy látszik azonban, hogy Molnár naplójában sűrítette száraz adatait s ezért nem részletezte, hogy Tordán legfennebb csak fuvarváltásig állapodott meg, ellenben tovább folytatva útját, még ugyanazon a napon vacsora előtt megérkezett Kolozsvárra. Utjának gyorsabb menete azzal magyarázható, hogy bizonyosan együtt indult el a II. Mátyás király megbízottaival való tárgyalásra menendő erdélyi követekkel. Ez a helyzet abból a körülményből is gyanítható, hogy egy és ugyanazon a napon érkeztek és indultak el Kolozsvárról mindannyian s hogy Molnár számára kirendelendő külön járműről semmiféle említés nem tétetett. Utjuk a Kapus-patak völgyén keresztül vezetett Bánffihunyad irányában, március 11-én tehát ezért érkezhettek Gyuluba "Kamuti Farkas szép várába", amelyet az új birtokos 1611-ben kapott fejedelmi adományképpen. ¹¹⁾

Molnár 1615. esztendei kolozsvári látogatásának viaszhangja után kutatva, vajmi kevés nyomára akadunk. Ilyen az 1617-ben Oppenheimben kiadott "Postilla Scultetica" című munkájának ajánlása, amelyben a két év előtti útja közben meglátogatott jóltevőket is felsorolja. Közöttük találjuk "Vicei Máthé Kolozsvárott" nevét is. ¹²⁾ Azután 1621-ben Heidelbergben megjelent "Lexicon Latino-Graeco Ungaricum" című művének ajánlásában örökíti meg: "Ex Ungaria et Transsylvania post reditum in Germaniam (Bethlen Gáboron és Rákóczi Györgyön kívül) in meis mearumque necessitatibus bis accepi missum solatium, semel ab egregio viro d. Matthaeo Viceji Claudiopolitano." Ugyancsak ide sorozható az 1624-ben Hanauban megjelent "Az Keresztyéni Religiora es igaz hitre való tanítás" című fordítása, amelynek végén előszámlálja pártfogóit, akiknek "sege-

9) ETA. I. 122.

10) Barts Gyula: Marosvásárhelyi Borsos Tamás élete és történeti szereplése. Kolozsvár, 1912. 38.

11) Jakó Zsigmond: A gyalui vártartomány urbáriumai. Kolozsvár, 1944. 434.

12) Szenczi Molnár Albert: Postilla Scultetica. Oppenheim, 1617. 7.

delmekkel vihettem véghez ez ilyen munkát." Közöttük említi "colosvári Vicei Máthé uram"-at is.¹³⁾ Ugy látszik, hogy e derék polgártól derekas támogatást kapott, mert hiszen három munkájában is megemlékezik róla. Ez pedig figyelemreméltó körülmény az alig megalkult, csekély számú református gyülekezetre való tekintettel. Végezetül ide iktatjuk még azt is, hogy Molnárnak "Secularis Con-
tatio Evangelica" című s 1618-ban Oppenheimben megjelent fordítását 1618 január 4-i keltezéssel "Benedictus Szentkirályi alumnus inclytae coniugis Stephani Bethlen" e munkához csatolt verssel üdvözölte.¹⁴⁾ Ez a diák pedig, aki ekkor a heidelbergi akadémia hallgatója, Szenczi Molnárnak Kolozsvárt történt időzésekor az új egyházközség iskolájának volt a rektora, tehát Molnárnak vele való ismeretsége már ettől az időtől számítódik s ez az üdvözlés éppen ezért kerülhetett e munkához csatolva.¹⁵⁾

13) Szenczi Molnár Albert naplója. 82-83. és 84-85.sz. jegyzete.

14) RMK. I. 482.

15) Szerző: M. Szentkirályi Benedek. /Ld. e kötetben hátrább!/

Az 1624. esztendei utról

Szenczi Molnár Albert: "Az Keresztyén Religiora es igaz hitre valo tanitas, Mellyet Deakul irt Calvinus Janos" című s 1624-ben Hanauban kinyomtatott fordítását Bethlen Gábornak ajánlotta. Ebben azután megemlékezett "arról a kívánatos hivatalról, mellyet Felséged parancsolatjából Gelei István Uram hivségeesen meg-írt az elmult esztendőben Kassán költ levelében."¹⁾ Hogy mi volt ez a "kívánatos hivatal"? Dézsi Lajos kutatásai révén ismerjük magának Molnárnak Camerarius Lajoshoz, Frigyes cseh király kancelláriusához 1624 március 3-án még Hanauból intézett leveléből. Bethlen ugyanis január 23-án keltezett levelével hazahívja Molnárt, semmi más feladattal nem terhelvén őt, csak hogy könyveket fordítson magyarrá, segítő munkatársakat, valamint a fehérvári nyomdát is rendelkezésére bocsátva. Molnár e nagyszerű feladatot elfogadva, családjával együtt utnak is indult. 1624 július 29-én már Danzigból keltezi levelét, augusztus 23-án pedig a Visztula melletti Thorn városból ír Leodiusnak.²⁾ Ugyanennek a hónapnak 3-án az jegyeztetett fel a kassai kamarai számadáskönyvekbe, hogy a Sziléziából Felsőmagyarországba megteendő út költségeire - a fejedelem rendeltére - 48 forintot küldöttek Molnárnak.³⁾

Hazájába történt megérkezésekor Kassán állapodott meg. Természetes, hogy ezután nemsokára jelentkezett is a fejedelemnél. Ekkori erdélyi utazásának kétségtelen nyomára nem akadtam a kolozsvári sáfárok számadáskönyveiben, de az alábbi bejegyzés leple alatt mégis sok valószínűséggel merném keresni. Eszerint ugyanis 1624 november 12-én keltezve, azt olvassuk, hogy "Erkezuen Aluintzy Peter Pap Cassaj Praedicator mas Kamaras Vrakkal eggiut,"⁴⁾ ellátásáról és fuvaráról gondoskodott a sáfár.

E számadási tételben feltüntetett "más" szó arra céloz, hogy a "kamarás urak" meghatározás alatt a kassai kamara területén fejedelmi javadalmazást élvező s egyuttal a kassai kamarától kiál-

1) RMK. I. 540.

2) Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert levelei Camerariusához és Leodiusához. ItK. 1908: 218.

3) Radvánszky Béla: Udvartartás és számadáskönyvek. I.köt. Bethlen Gábor fejedelem udvartartása. Bp. 1888. 189, 197, 203.

4) Sáfár 1624. 77.

litott salus conductus levéllel utazó személyeket értsünk. Tudjuk azt is, hogy Molnár Alvinczivel még külső országokbeli diákkoruk óta baráti viszonyban volt, sőt Kassa város tanácsa 1612-ben föltétlenül Alvinczi tanácsára küldött meghívást a Hanauban élő Molnárnak, hogy fogadja el a kassai iskola magyar rektori tisztségét.⁵⁾ Bizonyosnak tarthatjuk tehát, hogy a Bethlentől nagyra értékelte Alvinczi most azért jött le Erdélybe, hogy barátja külön kérését támogassa. A fejedelem ugyanis úgy tervezte, hogy Molnárt Fehérváron maga mellett tartja, ahol az iskola akadémikus mesterei között könnyebben találhat segítséget, azután meg itt rendelkezésére állhat a létrehozott nagyszerű könyvtár és kezeügyében van a nyomda is. Ámde - bizonyosan megint csak családjának rábeszélésére - letett Molnár az Erdélybe való költözésről. Ez az elhatározása természetesen rosszul is esett Bethlennek,⁶⁾ villámháritóul azonban ott lehetett Alvinczi, aki meggyőzhette Bethlent, hogy üdvösebb, ha Kassán a magyarság s a vallás is komoly támogatást nyer, mert hiszen az odavaló német evangélikus pap, a pomerániai származású Bussaeus Mihály⁷⁾ esküdt ellensége mind az evangélikus és református hívek együttes gyülekezeti alkalmának, mind pedig magának Alvinczi személyének.

Bethlen ennek következtében Kassát jelölte ki Molnár lakozása helyéül s részére a kassai kamarából tiszteességes készpénzfizetést és természetbeni járandóságot rendelt.⁸⁾

A Dézsitől részletesen tárgyalt, itt azonban csak összevontan felsorakoztatott eseményeket már csak azért is szükséges volt megismételnünk, mivel ebből fog szemünkbe tűnni, hogy ha Molnár akár 1615-ben, akár pedig 1624-ben elfogadja a fejedelemnek legnagyobb megbecsülésre valló ajánlatát, életének nyugodt, sőt további eredményekben is gazdag folytatása lett volna. Minthogy azonban, éppen Bethlennek Kassa város tanácsához intézett szavai szerint, ő "nem is veszekedő ember penig",⁹⁾ ezért csakis a felesége okol-

5) Kemény Lajos: Alvinczy Péter életéhez. ItK. 1910: 103.

6) ItK. 1908: 222.

7) Imre Sándor: Alvinczi Péter kassai magyar pap élete. Hódmezővásárhely, 1898. 102.

8) ItK. 1908: 222.

9) Szenczi M. A. naplója. Bp. 1898. 393.

ható, hogy erre a szelid természetű tudós férfiura reá kényszerítve a maga szeszélyét, elfordult attól az uttól, amely mindannyiuk boldogulásához vezetett volna. Bizonyos tehát, hogy ebből a kiinduló pontból kell magyaráznunk Molnár szomorú végzetét, hiszen már Toldy Ferenc is erre a lehetőségre gondolhatott.¹⁰⁾

10) Toldy Ferenc: Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. Pest, 1870. 173.

Molnár Albert kassai életefolyásának tisztázása a legkönnyebben vezetne a további események összefüggésének felépítésére. A találgatás azonban csak bizonytalan eredményhez juttat, mint kétségtelen tényeket le kell azonban szögezünk, hogy Molnár amig Németországban élt, minden kenyérkereseti elfoglaltsága mellett is egyre-másra jelentette meg eredeti és fordított munkáit, most pedig, hogy éppen könyvek kiadására szerződtette a fejedelem, egyetlen templomavatási beszédén kívül, amelyet nem is Fehérvárott, hanem Kassán nyomtatott ki, egyáltalában nem tett eleget Bethlen kívánságának. Mi is lehetett ennek a magyarázata? Semmi esetre sem az a helyzet, hogy Bethlen megvonta volna tőle támogatását, mert ebben az esetben Molnár nem írta volna az 1630-ban Lőcsén megjelent "Az Legfőbb Jorol" című könyve ajánlásában: "...De ez dolgot azok közül senki eléb nem mozdította, az fejedelmi bölcsességgel, igaz religioval és az jó könyveknek szeretetivel felékesitet és az Istenben már boldogul elnyugot Bethlen Gabor Vrunknal..."¹⁾ Ezért forrásértékű adat hiányában egyelőre el kellene fogadnunk Ember Pálnak Lampe professzortól kiadott egyháztörténetében közölt állítását, hogy Molnár a Nagyszombatból Kassára áthelyezett iskola növendékeinek volt a felügyelője (praelectusa),²⁾ olyanféle állásban, amilyent Bethlen annak idejében Fehérvárt akart reája bizni. Ezt az iskolát ugyanis Bethlen Nagyszombatban állította fel 24-40 növendékkel és csak később helyezte át Kassára. Eszerint tehát az iskola s az egyház ügyeivel való törődés foglalta volna le minden tetterejét.

Molnár 1626 március 15-én Kassán kelt levelében azt írja Leodiusnak, hogy "Festum Paschatis Albae Juliae celebraturi, fortassis et Saxonicas ibidem urbes visitaturi."³⁾ E lejtövetelének azonban semmi nyomát nem láttam a kolozsvári sáfárok számadásaiban. Megemlékeztünk már arról a helyzetről, hogy Bussaeus Mikály a kassai német egyház németországi eredetű papja, összeférhetetlenség-

1) Szenczi Molnár Albert: Discvrsvs de Svmmo Bono. Az Legfőbb Jorol. Lőcse, 1630. 2/a. lev.

2) Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert. Bp. 1897. 215. - Lampe: Historia. 572.

3) Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert levelei Camerariusához és Leodiusához. Bp. 1908. Kny.

ből eredő áskálódásaival éket akart verni a német és a magyar hie-
vek közé. Támadásait ezért a mindenkitől tisztelt és becsült Al-
vinczi ellen irányította, ő azután éppen ezért nem vala hajlandó
Bussaeussal továbbra is egy egyház kötelékében szolgálni. Ennek
következtében mind a városi tanács, mind pedig az egyházmegyei
papság vezető egyéniségei Alvinczi igazságát elismerve, ellenfe-
lét a városi tanács 1626 május 22-én állásából elbocsátotta.⁴⁾

Ez történnén Kassán, ezután nem egészen két hét múlva azt
olvassuk Szeghedi Gergely Kolozsvár-városi sáfárpolgár számadás-
könyvének kiadási tételei között: junius 3-án "Senci Molnár Al-
bert, mas egi fejedelem Alu[m]nusal megie[n]l Fejervarra Vrunkhoz,
atta[m] nekik B(iró) V(ram) h(agyásából)

Egi fel barant. fl. - // 18

Kenieret 1/2 fer. fl. - // 7

bort cup(arum) 2 p(er) 8 fl. - // 16"

junius 4-én "Senci Molnar Albert találta meg B(iró) Vramot: teöl-
tém meg eo keg(elme) hagiababol egi kús Pince Tokaiat (!), ment
bele Eot eytel pro d(enariis). fl. - // 40

az Gubernator V(ram) eo Nag(yság)a Alumnusanak penig

ket eytel meh sert 1 pro 2o fl. - // 40."⁵⁾

A Kolozsvárra érkezett s itt egy napra megállapodott Molnár
Albert tizenegy év előtti ismerősei közül azonban Lukács pap ek-
kor már nem volt az élők között, Dési István prédikátor Szászvá-
rosra került, a világi vezetők közül pedig Vicei Máté két évvel
ezelőtt hunyt el s csupán idősebb Jónás deákot találta még itt,
ellenben az új lelkipásztorral: Tiszabecsi P. Tamással, mint aka-
démiai hallgatóval, az 1617. és 1618. években Heidelbergában több-
ször volt alkalma találkoznia.

Kolozsvárról azután már a következő napon, vagyis junius 4-én
"Albertus Molnart egi Gubernator Vr[am] Alumnusaval Kis Leorincz
Vizi 4 louo[n]l Eniedigh (fizettem neki) fl. 2 // 50."⁶⁾

Utitársa külső országokbeli akadémiákról hazatérő diák, ne-
talán Kecskeméti K. Gergely lehetett, akivel 1630-ban együtt üd-

4) Imre Sándor: Alvinczi Péter, Hódmezővásárhely, 1899. 102.

5) Sáfár 1626. 84, 157.

6) I. h.

vözölte Dengelegi Péternek Kolozsvárt megjelent munkáját.

Molnár ekkor egy kerek hónapot töltött Fehérvárott. Vissza-
felé térte előtt való napon, vagyis július 5-én a fejedelem olyan
tartalmu levelet íratott a kassai városi tanácsnak, amelyben elren-
delte, hogy "mivel Molnár Albert hivünknek az hűségtek városában
állapotjához illendő csendes szállása nincsen és az mostanival
nem is lehet contentus, ...hűségteket kegyelmesen intjük, az német
paróchiában, holott ott sok és tágas házak legyenek, rendeljen
alkalmas szállást neki." ⁷⁾ E rendeletből azt is kibogozhatjuk,
hogy Ember Pálnak mégis aligha volt igaza, mert ha Molnár a kassai
scholának felügyelői hivatalát töltötte volna be, abban az eset-
ben rendeletében Bethlen e tisztségét föltétlenül feltüntette vol-
na s nemcsak egyszerűen "hivünk"-nek nevezi. Ezen kívül azt is
megállapíthatjuk, hogy Molnárék még mindég Kassán szándékoztak ma-
radni, mert hiszen az eddigi alkalmatlan szállás helyett a most
eltávozott német pap parókiájának egy részét kérte a maga számára
kirendelni.

Herman András Kolozsvár-városi sáfárpolgár számadáskönyvében
1626 július 7-én feljegyezve találjuk, hogy "Ruttkaj Ferentzj Mol-
nar Alberttel Vrunktól érkezue[n], es az Cardinalhoz akarua[n]
mannj, vrunktól walo Ajandekkal, B(író) V(ram) h(agyásából) Attam
nekj

Hust libr(arum) 8. 1 p(er) den. 2. tt. . . . fl. - d. 16

Cipot nro 12 tt. . . . fl. - d. 12

Bort 3 Eyt(el)t 1 p(er) d. 8 . . . tt. . . . fl. - d. 24

Tiukott 1 tt. . . . fl. - d. 12

Zabott m(etretorum) 2 p(er) d. 15. fl. - d. 30"

Másnap pedig "Horwatt Istva[n] érkezue[n] Fejerwarrol masodmagha-
wal, három Loval, az eggjk Téőreők lo, es Pazman Peternek kwldj
eő Fel(sé)ge Ajandekben." ⁸⁾

Ismeretes, hogy Bethlen Angliával, Dániával és Hollandiával
szövetséget kötött Ferdinánd ellen s minthogy Franciaország is i-
gérte csatlakozását, elhatározta a hadba való szállást. Bizonyosan
e hadjárat előjátékának volt kiegészítő része a Pázmány Péterrel

7) TT. 1886: 658, 1896: 189. - Szilágyi Sándor: Bethlen Gábor fe-
jedelem levelezése. Bp. 1887. 339. - Szenczi Molnár Albert nap-
lója. Bp. 1898. 393.

8) Sáfár 1626. 134, 135.

történt levélváltás és ajándékkal való kedveskedés is. Nem tudom azonban megállapítani, vajjon Molnár Albertnek, mint a nagyvilágban forgott, tudós, művelt, több nyelvet ismerő embernek, volt-e valamilyes köze mindehhez, avagy csak hozzácsatlakozott-e Ruttkaihoz, hogy ne kelljen számára külön kíséretet kirendelni? Feltűnőnek tartom azonban, hogy Molnárnak mind az 1615-i, mind pedig az 1626-i útja követjárás idején történt, mert tudjuk, hogy Bethlen nem volt az az államférfi, aki a kedvező alkalmat könnyen elszasztotta volna!

(E cikkek néhány részletének korábbi változata megjelent: Kálvinista Világ, 1933. és Erdélyi Magyar Ref. Naptár 1934., valamint felolvasás az Erdélyi Múzeum előadó ülésén.)